

LUCJAN POKORZYŃSKI

ROLA POZNAŃSKIEJ WYŻSZEJ SZKOŁY EKONOMICZNEJ W ROZWOJU POLSKIEJ NAUKI I PRAKTYKI GOSPODARCZEJ

Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu rozpoczęła z rokiem akademickim 1966/67 czterdziesty pierwszy rok swej działalności. Jest ona kontynuatorką założonej w roku 1926 Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu¹, drugiej po Uniwersytecie wyższej uczelni na terenie Poznania i Wielkopolski w okresie po oswoobodzeniu spod zaborów, przemianowanej w dwanaście lat po jej założeniu na Akademię Handlową w Poznaniu.

Uczelnia była z początku niepaństwową, jednowydziałową wyższą szkołą o profilu ekonomiczno-handlowym. Jako WSH nie miała ona charakteru akademickiego. Charakter ten uzyskała ona w roku 1938 wraz z przemianowaniem jej na Akademię Handlową². Konsekwencją tej przemiany było (opóźnione wskutek przerwy wojennej) przyznanie jej uprawnień nadawania stopnia magistra nauk ekonomiczno-handlowych³. Upaństwowienie Uczelni nastąpiło w roku 1950, równocześnie z przemianowaniem jej na Wyższą Szkołę Ekonomiczną⁴. Uprawnienie nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych uzyskała Uczelnia na Wydziale Ogólno-Ekonomicznym w roku 1959, na Wydziale Handlowo-Towaroznawczym w roku 1965⁵. Uprawnienie nadawania stopnia naukowego docenta uzyskała ona na Wydziale Ogólno-Ekonomicznym w roku 1965⁶.

Po przeprowadzonych w latach 1950—1959 zmianach organizacyjnych i programowych Uczelnia posiada od roku 1959 dwa wydziały: Ogólno-Ekonomiczny i Handlowo-Towaroznawczy. Wydział Ogólno-Ekonomiczny realizuje na studiach stacjonarnych kierunek ekonomii przemysłu, na studiach dla pracujących kierunki: ekonomii przemysłu oraz finansów i rachunkowości. Wydział Handlowo-Towaroznawczy prowadzi

¹ Jako datę powstania Uczelni przyjmuje się datę zatwierdzenia statutu Uczelni przez Ministra WR i OP, w dniu 19 VII 1926 r.

² Rozp. Min. WR i OP z 25 X 1938 r. (Dz. U. nr 86, poz. 580).

³ Rozp. Min. Oświaty z 3 IX 1945 r.; (Dz. U. nr 43, poz. 245).

⁴ Dekret z 28 X 1950 r. (Dz. U. nr 49, poz. 444).

⁵ Żarz. Min. Szk. W. i in. z 30 XI 1959 r. (M. P. nr 102, poz. 550) i Żarz. Min. Szk. W. i in. z 12 III 1965 r. (M. P. nr 16, poz. 62).

⁶ Żarz. Min. Szk. W. i in. z 21 I 1963 r. (M. P. nr 10, poz. 56).

studia stacjonarne w kierunkach: ekonomiki handlu wewnętrznego, ekonomiki handlu zagranicznego i towaroznawstwa, na studiach dla pracujących w kierunku ekonomiki handlu wewnętrznego.

Oba wydziały prowadzą ponadto eksternistyczne studia drugiego stopnia oraz studia podyplomowe: Wydział Ogólno-Ekonomiczny dla inżynierów w zakresie ekonomiki przemysłu, Wydział Handlowo-Towaroznawczy dla ekonomistów w zakresie ekonomiki handlu wewnętrznego. Poza strukturą wydziałów pozostają: Instytut Gospodarki Regionalnej, Studium Pedagogiczne, Studium Wychowania Fizycznego, Zakład Praktycznej Nauki Języków Obcych, Studium Wojskowe oraz Biblioteka⁷.

Dzieje Uczelni w okresie minionego jej czterdziestolecia zawarte są w szeregu opracowaniach źródłowych. Opracowania te obejmują bądź poszczególne etapy rozwoju Uczelni, bądź też całość jej historii. Wśród prac traktujących o poszczególnych etapach rozwoju wymienić należy artykuły Z. Zakrzewskiego⁸, J. Górskiego⁹, J. Boroń i S. Smolińskiego¹⁰. W grupie opracowań opisujących całość dziejów Uczelni istnieją prace: Z. Zakrzewskiego¹¹, S. Smolińskiego¹², M. Przedpelskiego¹³. Opracowania, których przedmiotem są poszczególne etapy działalności Uczelni, zajmują się narastaniem jej form organizacyjnych, rozwojem jej kadry naukowej, kierunkami i tematyką prac naukowo-badawczych oraz profilem dydaktycznym, pozwalają więc na uzyskanie całościowego obrazu dziejów Uczelni na danym etapie. Natomiast prace ujmujące pełny okres czterdziestolecia są pod względem treści zacieśnione do poszczególnych aspektów działalności Uczelni. Przedstawiają one jej historię bądź z punktu widzenia naukowo-badawczego (Z. Zakrzewski), bądź dydaktycznego (S. Smoliński), bądź organizacyjnego (M. Przedpelski). W sumie dają one jednak pełny a równocześnie bogaty w szczególności obraz historii Uczelni po dzień dzisiejszy.

Na podjęcie próby syntezy czterdziestoletnich dziejów Uczelni jest zapewne jeszcze zbyt wcześnie, a i stosunkowo niedługi okres tych dziejów nie upoważniłby do tego. W niniejszym opracowaniu chodzi więc jedynie o próbę retrospektywnego ujęcia źródeł i kierunków wywodzą-

⁷ Blizsze dane dotyczące struktury organizacyjnej Uczelni przedstawia M. Przedpelski, *Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu w latach 1926—1966*, Rocznik WSE w Poznaniu, r. 1966, s. 101 i n.

⁸ Z. Zakrzewski, *Wyższa Szkoła Handlowa w latach 1926—1939*, w: *XXX-lecie Uczelni*, Poznań 1959, s. 9—32.

⁹ J. Górski, *Akademia Handlowa w latach 1945—1950*, ibidem, s. 39—59.

¹⁰ J. Boroń i S. Smoliński, *Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu w latach 1950—1956*, ibidem, s. 67—97.

¹¹ Z. Zakrzewski, *Działalność naukowo-badawczą Uczelni w latach 1926—1966*, Rocznik WSE w Poznaniu, Poznań 1966, s. 7—44.

¹² S. Smoliński, *Rozwój procesu nauczania i specjalizacji dydaktycznej Uczelni w latach 1926—1966*, Rocznik WSE w Poznaniu, Poznań 1966, s. 45—60.

¹³ M. Przedpelski, op. cit., s. 93—108.

cej się z Uczelni inspiracji w dziedzinie ekonomicznej myśli naukowej oraz oddziaływania Uczelni na praktykę życia gospodarczego kraju.

Określenie roli wyższej uczelni w życiu społecznym jest zadaniem niełatwym. Co prawda rozwój strukturalny danej uczelni, wielkości określające wzrost jej kadry naukowej i dydaktycznej, jej profil naukowy i dydaktyczny oraz szereg innych momentów stosunkowo łatwo dają się wyodrębnić, sklasyfikować, porównawczo opisać i ocenić na podstawie obserwacji czysto zewnętrznych zjawisk (m. in. struktury organizacyjnej uczelni, dynamiki ilościowego wzrostu jej kadry naukowo-dydaktycznej ; kierunków i tematyki badań naukowych, kierunków, planów i programów realizowanych w uczelni studiów, danych liczbowych dotyczących studentów, absolwentów, stopni i tytułów naukowych itd.). Natomiast jakiegokolwiek próby wymierzenia stopnia natężenia wpływu uczelni na określony odcinek życia naukowego czy myśli naukowej, teorii i praktyki, napotykać nieprzezwyciężone trudności z powodu braku odpowiednich dla pomiaru imponderabiliów zasad i narzędzi. Poszukiwane wielkości nie mogą być odniesione do innych wielkości, ponieważ nie istnieją odpowiednie punkty lub układy odniesienia. Czysto ilościowa strona badanych zjawisk (np. liczba opublikowanych prac naukowo-badawczych) nie posiada pod tym względem istotnego znaczenia, gdyż niejednorodność jakościowa uniemożliwia sprowadzenie tych zjawisk do wspólnego mianownika. Niemniej o charakterze oddziaływania wyższej uczelni typu akademickiego na życie społeczne decyduje przede wszystkim, bezpośrednio i pośrednio, prowadzona w niej praca naukowo-badawczą. Kierunki tej pracy, ich wyniki o wartości uwarunkowanej prawidłowością zastosowanych metod badawczych oraz upowszechnianie tych wyników wywierają wpływ zarówno na kształtowanie się myśli naukowej, jak i na praktykę życia społecznego.

Jeżeli jednak niepodobna wymierzyć skali wpływu Uczelni na teorię i praktykę, to można wskazać na określone źródła, z których ta siła oddziaływania wypływa, i na kierunki, w jakich ona się uzewnętrznia. Większa lub mniejsza obfitość tych źródeł oraz profile kierunków oddziaływania pozwalają na pośrednie wnioskowanie o jego umiejscowieniu i natężeniu. Chodzi tutaj o takie czynniki, jak: problematyka prac naukowo-badawczych, poziom przygotowania kadry naukowej, profile nauczania (kierunki studiów), potencjał pomocy naukowych postawionych do dyspozycji studentów, liczby obrazujące efektywność nauczania (liczby absolwentów), dane obrazujące rozmieszczenie absolwentów w gospodarce narodowej/charakter zajmowanych przez nich stanowisk itd. Trzeba tutaj dodać, że kadra nauczająca wyższej uczelni z reguły nie ogranicza się do wykonywania prac ściśle związanych z etatem uczelnianym, lecz w mniejszym lub większym stopniu udziela się w zakresie naukowym

i dydaktycznym, uczestnicząc w pracach wykonywanych na rzecz konkretnych instytucji i przedsiębiorstw, w ramach prowadzonych przez nie lub dla nich studiów, kursów, konferencji itp. Jakkolwiek działalność tego rodzaju prowadzona jest formalnie poza uczelnią, nie może ona mimo to pozostawać w oderwaniu od uczelni, ponieważ pracownicy ci właśnie dlatego mogą być przydatni do wykonywania określonych zadań zleconych im poza uczelnią, że zostali oni w ramach uczelni przygotowani do wykonywania tych zadań zarówno pod względem swego poziomu naukowego, jak i dydaktycznego, a ponadto dlatego, że ich udział w pracach wykonywanych na zlecenie praktyki gospodarczej, wywierający wpływ na charakter i stopień intensywności ich powiązań z tą praktyką, równocześnie rzutuje korzystnie na proces doskonalenia ich kwalifikacji naukowych i dydaktycznych.

Praca naukowo-badawczą prowadzona w uczelni o profilu ekonomicznym, jaką jest Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Poznaniu, musi rozwijać się z natury rzeczy przede wszystkim w szerokim nurcie nauk ekonomicznych. Poszczególne dyscypliny wchodzące w skład tych nauk, jakkolwiek zajmują się problematyką sobie właściwą, pozwalającą zindywidualizować je i wyodrębnić, są jednak z sobą ściśle związane poprzez wspólną przynależność do nauki ekonomii politycznej, czerpiąc z niej zasady metodyczne i opierając się na wspólnych, wytyczonych przez tę naukę prawach i prawidłowościach. To ściśle związanie poszczególnych dyscyplin między sobą sprawia, że próby syntetycznego przedstawienia kierunków badań przeprowadzonych w uczelni tego typu, co poznańska Wyższa Szkoła Ekonomiczna, i roli, jaką ta Uczelnia odgrywa w życiu naukowym i praktyce gospodarczej kraju, natrafiają trudności wynikające z wzajemnego przenikania tematyki poszczególnych dyscyplin i częścioviego nakładania się jej w naukach szczegółowych. Dlatego też nie można było potraktować kierunków badań prowadzonych w Uczelni w sposób oderwany od innych kierunków badań. Ich wzajemne współzależności i związki spowodowały, że należało poszczególne kierunki badań przedstawić we wzajemnym powiązaniu. Dotyczy to głównie stosunku między dyscypliną ogólną, tj. ekonomią polityczną, a dyscyplinami szczegółowymi, tj. ekonomikami branżowymi. Dotyczy to również nauk pomocniczych, jak statystyka, finanse i geografia gospodarcza, a w pewnym stopniu także historii gospodarczej, socjologii i nauk prawnych. To samo spostrzeżenie jest w pewnym uwarunkowaniu aktualne również dla dyscyplin ścisłych, techniczno-przyrodniczych, jak chemia i towaroznawstwo, jeżeli są one związane poprzez swą tematykę z ekonomikami branżowymi i muszą w swych badaniach uwzględniać potrzeby tych ekonomik, zwłaszcza gdy dyscypliny te — tak jak przedstawia się to w przypadku Uczelni poznańskiej — współkształtują profil naukowy i dydaktyczny uczelni ekonomicznej.

Wobec tego, że opracowanie niniejsze nie ma charakteru sprawozdania z działalności Uczelni poznańskiej w poszczególnych okresach jej funkcjonowania, a rozwój Uczelni w tych okresach został przedstawiony z różnych punktów widzenia przez autorów wymienionych na wstępie niniejszego szkicu, zamierzamy przedstawić główne kierunki jej oddziaływania na życie naukowe i gospodarcze kraju, a zatem przedstawić jej wpływ na to życie nie w ujęciu historycznym, lecz w przekroju kierunków prowadzonych w Uczelni badań naukowych. Dlatego też rezygnujemy z próby periodyzacji rozwoju tych badań, a ograniczamy się do syntetycznego przedstawienia ich głównych nurtów.

Ze względu na profil naukowy i dydaktyczny Uczelni, podstawową rolę odgrywają tutaj badania naukowe prowadzone w ramach zespołu nauk ekonomicznych skupionych wokół wspólnego pnia, z którego się wywodzą, który uzupełniają i konkretyzują, a mianowicie wokół ekonomii politycznej. Obok badań teoretycznych nad zagadnieniem przedmiotu ekonomii politycznej oraz praw ekonomicznych, wśród wielu problemów interesujących współczesną myśl ekonomiczną jedno z najważniejszych miejsc zajmuje problematyka związana z przebudową socjalistycznego systemu kierowania i zarządzania gospodarką narodową. W tym zakresie Uczelnia włącza się od szeregu lat do ogólnokrajowej dyskusji nad modelami i mechanizmami rynku w gospodarce Polski Ludowej, a zwłaszcza nad powiązaniem istniejącymi między potrzebą realizowania rachunku ekonomicznego a działaniem mechanizmu rynkowego oraz nad metodyką planowania i ustalania cen, zwłaszcza przy pomocy koncepcji opartych na zastosowaniu metod matematycznych. W związku z tym kompleksem badań zasługują na uwagę prowadzone w Uczelni prace nad zagadnieniem spożycia. W ostatnich latach Uczelnia poświęca coraz więcej uwagi rozważaniom teoretycznym i badaniom empirycznym w tej dziedzinie. Zainteresowania naukowe Uczelni w tym zakresie skupiają się głównie wokół zagadnień rynku sprzedawcy i rynku nabywcy w związku z problemem optymalnego wykorzystania zasobów, problemem prawa wartości w związku z ogólnym zagadnieniem alokacji zasobów w gospodarce socjalistycznej, a dalej problematyką spożycia ludności wiejskiej oraz oddziaływania zmian w kształtowaniu się pieniężnych dochodów ludności na dynamikę spożycia. Badania te uzupełniają od strony metodycznej prace zawierające próby oceny intensywności produkcji rolnej jako czynnika współdecydującego o poziomie spożycia.

Ważne miejsce w dziedzinie problematyki rynku rolnego stanowią prowadzone w Uczelni teoretyczne i empiryczne badania rynku produktów rolnych, a wśród nich prace charakteryzujące odrębności tego rynku, jego specyficznego mechanizmu i współzależności, jak również dociekania nad różnorodnymi przejawami branżowych rynków rolnych. Ta dziedzina zainteresowań naukowych stanowi jedną z głównych cech charakteryzu-

jacych swoistość profilu naukowego Uczelni. Na tym polu Uczelnia spełnia od szeregu lat rolę koordynatora badań w skali krajowej, co należy w znacznej mierze zawdzięczać umiejscowieniu w Uczelni kierownictwa Sekcji Obrotu Rolnego Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN. W tym związku zasługuje na podkreślenie fakt, że Uczelnia była kilkakrotnie organizatorem ogólnokrajowych konferencji naukowych poświęconych tej problematyce.

W kręgu zainteresowań Uczelni dziedziną ekonomii politycznej pozostają również problemy usług, rzemiosła i drobnej wytwórczości w socjalizmie. Uczelnia była kilkakrotnie gospodarzem ogólnokrajowych konferencji naukowych, których przedmiotem była ta właśnie dziedzina¹⁴.

Z naszkicowanym powyżej nurtem zainteresowań Uczelni ściśle związane są prowadzone w niej badania naukowe w zakresie polityki ekonomicznej i planowania. Pozycja naukowa Uczelni w tej dziedzinie wyznaczona jest z jednej strony obiektywną potrzebą badań nad syntetycznym ujęciem systemu planowania opartym na naukowych założeniach, a z drugiej strony — ekonomiczną celowością opierania decyzji gospodarczych o charakterze makroekonomicznym na podstawach ekonometrycznych. Konkretnie badania prowadzone są na temat czynników, kierunków i proporcji wzrostu gospodarczego, planowania cen w ujęciu matematycznym (o czym wspomniano już poprzednio w innym związku), kapitałochłonności produkcji i postępu technicznego oraz kształtowania się przychodów i kosztów. W ścisłym związku z tymi dziedzinami badań pozostają dociekania nad metodą bilansową w gospodarce narodowej oraz nad międzynarodowymi powiązaniem produkcji, programowaniem gospodarczym i analizą ekonometryczną.

Przedmiotem zainteresowań Uczelni są równocześnie zagadnienia teorii wzrostu gospodarczego i interwencjonizmu państwowego oraz organizacji i metod wieloletniego planowania we współczesnym kapitalizmie. Ponadto Uczelnia prowadzi badania nad makroekonomicznym rachunkiem w gospodarce kapitalistycznej. W pracach badawczych Uczelni uwzględnia się również problematykę integracji gospodarczej i wzrostu gospodarczego krajów nierozwiniętych.

Na osobną wzmiankę zasługują w tym miejscu badania problematyki planowania gospodarki regionalnej prowadzone przez uczelniany Instytut Gospodarki Regionalnej. W tej dziedzinie warto wskazać szczególnie na prace badawcze w zakresie ekonomicznych przesłanek konsumpcji warzyw i owoców oraz organizacji zaopatrzenia handlu w te artykuły, uwzględniające czynnik preferencji konsumentów, a równocześnie analizujące perspektywy rozwoju handlu tymi produktami. Warto również podkreślić, że problematyka ekonomiczna i społeczna regionu Polski

¹⁴ Konferencje te organizował Oddział Poznański PTE.

północno-zachodniej w okresie 1945—1964 była przedmiotem 986 prac magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych WSE w Poznaniu¹⁵.

Zainteresowania Uczelni tematyką gospodarczą ziem zachodnich i północnych oraz prace badawcze w omawianej dziedzinie prowadzą do budowania teoretycznych i sprawdzonych empirycznie ekonomicznych przesłanek dla decyzji o charakterze makroekonomicznym, podejmowanych przez organy kierujące i zarządzające gospodarką tego regionu.

Prowadzone w Uczelni prace naukowe z zakresu ekonomiki przemysłu dotyczą zarówno zagadnień makroekonomicznych, jak i mikroekonomicznych. Ujmowane są one tak od strony systemu zarządzania, jak i od strony zatrudnienia, wydajności pracy i systemu płac. Prace badawcze prowadzone w tym zakresie doprowadziły m. in. do określenia roli płac w kształtowaniu kwalifikacji pracowników drobnego przemysłu państwowego oraz roli systemu bodźców płacowych w podnoszeniu wydajności pracy. Na szczególną uwagę zasługują w tej dziedzinie ponadto próby oceny przeobrażeń strukturalnych przemysłu na ziemiach zachodnich w okresie powojennym.

Badania przeprowadzane w Uczelni w dziedzinie ekonomiki przemysłu uzupełniane są równoczesnymi badaniami dotyczącymi ekonomiki i organizacji przedsiębiorstw. Prace te dotyczą nie tylko problematyki polskiej, lecz obejmują również porównawczo analogiczne badania organizacji przemysłu w Niemieckiej Republice Demokratycznej.

Proces uprzemysławiania kraju rodzi ważne dla dalszego rozwoju tego procesu problemy socjologiczne. Od szeregu lat prowadzone są w Uczelni badania w tym kierunku, zwłaszcza w zakresie problemów socjologicznych związanych z wzrastaniem nowej kadry pracowników przemysłowych na terenach dotychczas słabo uprzemysłowionych w regionie Wielkopolski (Konin, Koło, Turek). Chodzi tutaj o problematykę szczególnie ważną nie tylko ze społecznego, lecz również z ekonomicznego punktu widzenia.

Na szeroką skalę prowadzi się w Uczelni badania w zakresie ekonomiki handlu wewnętrznego i ekonomiki handlu zagranicznego. Jedno z czołowych miejsc w skali krajowej zajmują osiągnięcia naukowe Uczelni w dziedzinie ekonomiki handlu wewnętrznego. Na uwagę zasługują w tej dziedzinie prace ogólnoteoretyczne, syntetyzujące całość dyscypliny przede wszystkim z punktu widzenia rozwoju polskiej myśli ekonomicznej w nauce o handlu oraz prace z zakresu problematyki obrotu towarowego w ujęciu przestrzennym, z punktu widzenia transportu, wpływu procesów uprzemysławiania kraju na rozwój rynków lokalnych oraz studia nad racjonalną organizacją handlu. Poza tym wymienić należy tutaj badania szczegółowe nad rozwojem rynku

¹⁵ Zob. *Prace badawcze Instytutu Gospodarki Regionalnej (opracowanie bibliograficzne)*, Poznań 1965.

w rejonie industrializacji okręgu Konina, Koła i Turka, prace analizujące zagadnienia lokalizacji sieci detalicznej i hurtowej handlu wiejskiego i miejskiego, zmiany poziomu i struktury obrotów handlowych i konsumpcji oraz zmiany struktury podaży produktów rolnych i zaopatrzenia wsi, uwarunkowane zmianami w dochodach pieniężnych ludności. W związku z problematyką ogólnoeconomiczną wspomniano już o prowadzonych w Uczelni pracach badawczych poświęconych tematyce rynku wewnętrznego, a szczególnie rynku produktów rolnych.

Coraz bardziej rozwijają się w Uczelni prowadzone od szeregu lat badania problematyki handlu zagranicznego. Zainteresowania Uczelni skupiają się w tej dziedzinie wokół najbardziej w świecie współczesnym aktualnych problemów dotyczących zarówno założeń teoretycznych, jak i wdrażania tendencji integracyjnych w dziedzinie gospodarczej państw Europy zachodniej, wymiany Wschód — Zachód oraz funkcjonowania handlu światowego i jednego z ważniejszych jego instrumentów, jakimi są targi międzynarodowe. Problemy te są analizowane na szerokim tle międzynarodowych stosunków gospodarczych. Prezentowane są również wyniki badań nad współcześnie głoszonymi teoriami handlu zagranicznego rozwijającymi się w krajach kapitalistycznych. Uczelnia była gospodarzem sesji naukowej poświęconej problematyce targów międzynarodowych¹⁶.

Poważną pozycję w sferze zainteresowań naukowych Uczelni zajmuje problematyka ekonomiczna rolnictwa. Prace badawcze Uczelni skupiają się wokół trzech podstawowych grup problemów.

Jedną z nich stanowią zagadnienia związane z intensyfikacją rolnictwa w Polsce, a zwłaszcza w województwie poznańskim, analizowane przy pomocy metod statystycznych. W pracach z tego zakresu wykazano postępy intensyfikacji rolnictwa osiągnięte w okresie dwudziestolecia Polski Ludowej, a zwłaszcza od roku 1956. Zdołano tutaj wyodrębnić etapy procesu intensyfikacji na tle rozwoju polityki rolnej.

Drugą grupę stanowią zagadnienia oddziaływania na rolnictwo procesu uprzemysławiania rejonu Konina, Koła i Turka¹⁷. Opracowano szereg zagadnień szczegółowych, m. in. rozwój produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz zatrudnienie w rolnictwie tego rejonu. W pracach zajmujących się tą dziedziną wykazywano dodatnie i ujemne wpływy rozwijającego się przemysłu na rolnictwo rejonu. Na tej podstawie wskazano konieczność zapobiegania ujemnym skutkom uprzemysławiania poprzez bardziej odpowiednie rozmieszczenie produkcji rolnej oraz właściwe wykorzystanie terenów, chwilowo wytraconych z produkcji rolnej.

Prace badawcze prowadzone w zakresie ekonomiki rolnictwa terenów

¹⁶ Sesję zorganizował Oddział Poznański PTE.

¹⁷ Zagadnienie to opracowywano na zlecenie Komitetu Badań Regionów Uprzemysławianych PAN.

uprzemysłowionych wiąże się ściśle z pracami zajmującymi się problematyką przemysłową tych terenów, ujmowaną tak od strony ekonomicznej, jak i socjologicznej; tworzą one w ten sposób kompleks badań zjawisk związanych z procesem uprzemysławiania terenów gospodarczo słabiej rozwiniętych.

Trzecia grupa problemów dotyczy rozwoju rolnictwa w regionie poznańsko-bydgoskim¹⁸. W ujęciu historycznym, obejmującym okres dwudziestolecia Polski Ludowej, wykazano, że postęp rolnictwa w tym regionie ukazuje równocześnie przejawy ujemne, zarysowujące się w postaci niejednokrotnie niewłaściwego przestrzennego rozmieszczenia inwestycji. Wyniki prac badawczych prowadzonych w tym kierunku mogą stanowić podstawę dla prowadzenia korekt w regionalnej polityce rolnej.

Zainteresowania naukowe Uczelni w dziedzinie historii gospodarczej obejmują — ze względu na profil Uczelni — głównie całości kształt dziejów gospodarczych Polski od zarania aż do czasów najnowszych. Badania w tej dziedzinie prowadzone są jednak na szerokim tle dziejów powszechnych. Badania te prowadzą do oryginalnych, wartościowych naukowo syntez. Zaslugują ponadto na uwagę cenne prace badawcze na temat stosunków społeczno-gospodarczych Wielkopolski w XIX i XX w., a szczególnie badania stosunków społecznych na wsi wielkopolskiej w okresie zaboru pruskiego.

Główne zainteresowania naukowe Uczelni w dziedzinie geografii gospodarczej skupiają się wokół kierunków i perspektyw rozwoju gospodarczego ziem zachodnich Polski opartego na podstawowych zasobach surowcowych istniejących w tym regionie. Prace badawcze prowadzone w tym zakresie są ściśle powiązane z pilnymi potrzebami kraju i służą bezpośrednio praktyce życia gospodarczego w dziedzinie polityki gospodarczej i planowania przestrzennego. Wyniki tych prac stanowią jeden z ważnych czynników uwzględnianych w wieloletnim i perspektywnym planowaniu gospodarczym i przestrzennym rozwoju gospodarczego województw zachodnich i północnych.

Szczególne uwagę należy zwrócić ponadto na badania dotyczące teoretycznych i praktycznych ekonomicznych problemów transportu. Są one prowadzone w Uczelni na temat perspektywnego planowania, rozwoju i lokalizacji sieci kolejowej oraz lokalizacji przemysłu w związku ze zmianami w systemie transportowym, a także układu sieci drogowej. W wyniku prac badawczych obejmujących zespoły sieci komunikacyjnych powstała w Uczelni oryginalna teoria sieci komunikacyjnej oraz jej model matematyczny, tzw. model anizotropowy. Opracowana została także ogólna teoria przestrzeni gospodarczej zbudowanej metodą aksjomatyzacji.

Ważną dziedziną zainteresowań naukowych Uczelni są również ba-

¹⁸ Problem ten opracowano na zlecenie KERM.

dania statystyczne. Uczelnia rozwija te badania w różnorodnych aspektach i grupach tematycznych. Wśród prac z zakresu statystyki demograficznej należy wyróżnić zarówno te, w których stosowane są nowoczesne metody statystyczne do badań stosunków ludnościowych Poznania i Polski od wieku XVI do czasów najnowszych, jak i te, które dotyczą czasów najnowszych i prezentują wyniki badań demograficznych nad aktualnymi stosunkami ludnościowymi miasta Poznania i Polski. Niezmiernie cenne, zarówno z punktu widzenia naukowego, jak i praktycznego, są prace zawierające prognozy ludnościowe. Prognozy te służą za podstawę decyzji podejmowanych w płaszczyźnie społeczno-gospodarczej przez czynniki planujące, kierujące i zarządzające gospodarką narodową. Wyniki tych badań są szczególnie ważne z punktu widzenia konieczności zabezpieczenia przyszłych potrzeb społecznych i ekonomicznych na odcinku zatrudnienia, oświaty, zdrowia, kultury itd.

Inną grupę badań statystycznych stanowią prace o charakterze metodologicznym. Na uwagę zasługują wśród nich analiza leninowskiej metody grupowania statystycznego oraz analiza pojęcia i znaczenia typowości zjawisk społeczno-ekonomicznych. Ponadto opracowane są metody statystyczne badania produkcji roślinnej, a także prowadzi się badania struktury i rozmieszczenia sieci handlu detalicznego. Również należy wymienić tutaj istotne dla potrzeb praktyki wyniki badań z zakresu rolnictwa i handlu.

W dziedzinie nauki o finansach prowadzone są w Uczelni badania najbardziej podstawowych dla gospodarki socjalistycznej problemów teoretycznych i praktycznych. Główny nurt zainteresowań Uczelni w tym zakresie stanowi szeroko pojęta problematyka samodzielności gospodarczej i finansowej przedsiębiorstw. Na plan pierwszy wysuwają się tutaj prace badawcze zajmujące się zjawiskiem akumulacji pieniężnej w gospodarce socjalistycznej oraz zagadnieniem ekonomizacji systemu finansowego przedsiębiorstw przemysłowych i dostosowania tego systemu do potrzeby usprawnienia metod zarządzania i kierowania gospodarką narodową. Przedstawione są w tych pracach m. in. teoretyczno-ekonomiczne rozwiązania, mające za przedmiot planowanie zysku i zasady jego podziału, oprocentowanie środków i funduszy przedsiębiorstwa oraz zagadnienia przebudowy podatku obrotowego.

Dodatkowym kierunkiem badań problematyki finansowej są z jednej strony prace obejmujące zagadnienia podatków od ludności, a w szczególności podatku od wynagrodzeń, a z drugiej strony prace zajmujące się podstawowymi ekonomicznymi problemami ubezpieczeń gospodarczych w kapitalizmie i socjalizmie.

W dziedzinie rachunkowości prowadzone w Uczelni prace obejmują głównie zagadnienia teoretyczne, a więc przede wszystkim metodykę analizy kosztów w różnych gałęziach produkcji oraz problem międzyzakładowej porównywalności kosztów. Zasługują również na

uwagę badania związków między zaopatrzeniem surowcowym a kosztami własnymi oraz prace z dziedziny mechanizacji rachunkowości, w których badania dotyczą metod ustalania efektywności mechanizacji i automatyzacji rachunkowości. Wyniki tych badań posiadają duże teoretyczne i praktyczne znaczenie. Przyczyniają się one do podniesienia poziomu i sprawności organizacji i funkcjonowania aparatu księgowości w przedsiębiorstwach, a tym samym do urealnienia analizy ich działalności oraz do wykrywania źródeł rezerw i wykorzystania tych źródeł celem osiągnięcia lepszych wyników ekonomicznych. Również wzbogacają one naukę rachunkowości od strony teoretycznej.

Uczelnia posiada długoletnią, sięgającą czasów przedwojennych tradycję w zakresie badań nad rolą spółdzielczości w gospodarce narodowej. Badania te prowadzone są zarówno w aspekcie teoretycznym, historycznym, jak i branżowym. Szczególne miejsce znalazła w tych badaniach spółdzielczość wiejska, a obok niej spółdzielczość pracy, kredytowa i mieszkaniowa. Prace z tej dziedziny analizują dzieje i rolę działalności spółdzielczej prowadzonej w tych gałęziach gospodarki, tak w skali regionu wielkopolskiego, jak i krajowej.

Nauki prawne nie stanowią wprawdzie elementu współkształtującego naukowy profil poznańskiej Uczelni ekonomicznej, niemniej prowadzone w niej prace badawcze w tej dziedzinie uzupełniają problematykę zjawisk i procesów gospodarczych. Ekonomiczna strona tych zjawisk i procesów nie pozostaje w izolacji od systemu regulującego je od strony normatywnej. Problematyka prowadzonych w Uczelni prac badawczych w zakresie nauk prawnych jest ściśle związana z zagadnieniami ekonomicznymi produkcji, obrotu i usług. Badania te dotyczą głównie zagadnień powstających w ramach systemu powiązań umownych w gospodarce społecznej.

Obok badań w zakresie nauk ekonomicznych prowadzone są w Uczelni również prace badawcze w dziedzinie nauk techniczno-przyrodniczych. Tematyka tych badań pozostaje w związku z podstawowym, tj. ekonomicznym profilem Uczelni. Dotyczy ona głównie analizy struktur składników artykułów żywnościowych i przemysłowych, metod badania leków i witamin, metod oceny jakości towarów, technologii rozmaitych produktów oraz wytworów rolno-spożywczych i przemysłowych. Część tych prac wykonywana jest na zlecenie zainteresowanych sfer gospodarczych. Badania te służą coraz to nowym potrzebom produkcji i obrotu towarowego.

*

Wydaje się, że powyższy przegląd, choć niepełny, uwzględniający jedynie podstawowe, zarysowane tutaj kierunki prac badawczych prowadzonych w Uczelni, pozwala na wysunięcie wniosku, że zainteresowania naukowe Uczelni nie zamykają się jedynie w kręgu czystej teorii, lecz

szerokim frontem zwracają się ku najbardziej aktualnym potrzebom odczuwanym w praktyce życia gospodarczego, szczególnie w obecnym okresie przebudowy systemu kierowania i zarządzania gospodarką narodową. Rzecz jasna, że ta strona działalności Uczelni, którą nazywamy ogólnie pracą naukowo-badawczą, jakkolwiek najważniejsza zarówno z punktu widzenia nauki, jak i szeroko pojętych potrzeb praktyki, nie stanowi jedynego źródła oddziaływania na treść tejże praktyki. Ta druga strona — praca na polu dydaktyki, jest oczywiście nieodłączna od pojęcia uczelni. Wzrost poziomu tego działu pracy Uczelni, wspomagany intensywnym rozwojem i znaczną wszechstronnością zainteresowań naukowych i prac badawczych, oddziałuje, ogólnie biorąc, na jakościowy wzrost użyteczności wykształconych w Uczelni absolwentów — ekonomistów. W ramach niniejszego opracowania nie jest niestety możliwe przeprowadzenie analizy tego zagadnienia. Same tylko liczby absolwentów Uczelni niewiele tutaj mówią¹⁹. Ze zdobytej w Uczelni wiedzy ekonomicznej korzystają oni, mniej lub bardziej umiejętnie i efektywnie, w swej pracy zawodowej na stanowiskach wymagających posiadania tej wiedzy. Oni więc na podstawie nabytej w Uczelni wiedzy kształtują bezpośrednio treść praktyki gospodarczej. Ich bezpośredni wpływ na praktykę jest jednak różny. Wpływ ten jest zależny od wielu czynników, m. in. od uzdolnień, psychiki i charakteru, poziomu wiedzy ogólnej i specjalistycznej, umiejętności wdrażania tej wiedzy, możliwości, jakie dane stanowisko w tym zakresie obiektywnie stwarza itd. Trzeba również wziąć pod uwagę, że zarówno wdrażanie wyników prac naukowo-badawczych, jak i zdobytego w Uczelni wykształcenia ekonomicznego nie zawsze wspierane jest przez czynniki nadrzędne, które w indywidualnych przypadkach podejmują decyzje kształtujące przebieg procesów ekonomicznych oparte na motywacji pozanaukowej. Niemniej, zarówno wartość i przydatność prac naukowo-badawczych, jak i poziom przygotowania oraz profil absolwentów oceniane są przez praktykę przede wszystkim z punktu widzenia możliwości rozwiązywania, przy pomocy obu wymienionych czynników, zagadnień aktualnych dla praktyki.

Rola Uczelni w kształceniu ekonomistów uzewnętrznia się nie tylko w przygotowywaniu swych absolwentów dla praktyki gospodarczej, zgłaszającej znaczne potrzeby kadrowe, lecz również w przygotowywaniu własnej kadry naukowej. Wielu magistrów ekonomii zdobyło w Uczelni doktoraty, a ostatnio również docentury. Stopnie te uzyskują zresztą nie tylko pracownicy naukowcy Uczelni poznańskiej, lecz również pracownicy naukowcy innych uczelni, a także pracownicy aparatu gospodarczego²⁰. Naukowcy Uczelni uczestniczą również w charakterze pro-

¹⁹ Liczby te zawiera opracowanie M. Przedpeńskiego, op. cit., s. 106 i n.

²⁰ Uczelnia nadała do końca listopada 1966 r. ogółem 70 doktoratów nauk ekonomicznych oraz przeprowadziła 8 przewodów habilitacyjnych.

motorów i recenzentów w licznych przewodach doktorskich i habilitacyjnych przeprowadzonych na innych uczelniach.

Szereg przygotowanych przez Uczelnię pracowników naukowych ze stopnia doktora i docenta zasiłło kadre naukowo-dydaktyczną innych uczelni poznańskich (Uniwersytetu, Politechniki, Wyższej Szkoły Rolniczej) i pozapoznańskich (Katowic, Lublina, Łodzi, Olsztyna, Sopotu, Szczecina, Torunia, Wrocławia). W tym kontekście warto przypomnieć rolę Uczelni poznańskiej w upowszechnianiu wiedzy ekonomicznej w pierwszym okresie zagospodarowywania ziem zachodnich i północnych. Pierwsza w historii Szczecina i regionu szczecińskiego wyższa uczelnia utworzona została siłami poznańskiej Akademii Handlowej jako jej Oddział Szczeciński. Uczelnia poznańska wywiera wpływ na myśl ekonomiczną i życie gospodarcze kraju również poprzez usytuowanie w Bydgoszczy i Zielonej Górze swych punktów konsultacyjnych, których działalność wydatnie przyczynia się do poszerzenia bazy rekrutacyjnej kandydatów na ekonomiczne studia wyższe, zasilające w ten sposób gospodarkę tych rejonów dodatkową kadrami ekonomistów z wyższym wykształceniem.

Aktywność naukowo-badawczą pracowników Uczelni przejawia się nie tylko w publikacjach, lecz również w uczestnictwie w licznych sesjach, konferencjach, sympozjach i kongresach naukowych krajowych i zagranicznych, w których pracownicy ci biorą udział jako referenci, dyskutanci, a także jako organizatorzy. Wśród spotkań organizowanych przez Uczelnię lub przy uczestnictwie jej pracowników należy zanotować kilkanaście sesji naukowych krajowych i międzynarodowych²¹.

Naukowcy WSE są lub byli przez szereg lat członkami resortowych rad naukowych, rad naukowo-ekonomicznych i kolegiów przy prezydiach rad narodowych województwa poznańskiego, miasta Poznania oraz województw bydgoskiego i opolskiego.

Uczelnia utrzymuje ożywione kontakty naukowe z uczelniami i instytucjami naukowymi za granicą. Liczne i częste są wyjazdy naukowców Uczelni na dłuższe lub krótsze okresy, tak do krajów socjalistycznych (Bułgaria, Czechosłowacja, Jugosławia, NRD, Rumunia, Węgry, ZSRR), jak i kapitalistycznych (Dania, Francja, Kanada, Norwegia, Szwecja, USA, W. Brytania, Włochy), Wyjazdy te mają na celu bądź odbycie stażów naukowych, bądź wygłaszanie referatów lub cykli wykładów. Częste są także wizyty naukowców zagranicznych w poszczególnych katedrach Uczelni²².

Kontynuując dobre tradycje ośrodka poznańskiego w dziedzinie nauk ekonomicznych poznańska Wyższa Szkoła Ekonomiczna, jako jedyna — po zlikwidowaniu w 1951 r. Sekcji Ekonomicznej Wydziału Prawa Uni-

²¹ Zob. Z. Zakrzewski, op. cit., s. 36 i n.

²² Ibidem.

wersytetu Poznańskiego — na terenie Wielkopolski i województw sąsiednich (bydgoskiego, zielonogórskiego i części koszalińskiego) wyższa uczelnia o profilu ekonomicznym, skupia pracowników naukowych katedr ekonomii politycznej i katedr ekonomik branżowych innych uczelni ośrodka poznańskiego. Jest ona także miejscem spotkań i dyskusji naukowców i praktyków gospodarczych regionu. Głównie z grona jej pracowników i absolwentów wywodzi się kierownictwo i aktyw członkowski działających w zachodnim regionie kraju stowarzyszeń i instytucji o profilu ekonomicznym. Jej pracownicy naukowcy stanowią podstawowy trzon Komisji Nauk Ekonomicznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Oddziału Poznańskiego Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (uczestniczą oni poza tym we władzach naczelnych tego Towarzystwa) i Stowarzyszenia Księgowych.

Biblioteka Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu licząca w chwili obecnej przeszło 120 000 tomów, jest w rejonie Polski Zachodniej największym księgozbiorem o profilu ekonomicznym. Gromadzi ona literaturę ekonomiczną krajów socjalistycznych i kapitalistycznych w postaci książek i czasopism wydawanych w wielu krajach. Korzystają z niej — oprócz studentów i pracowników naukowych Uczelni — również pracownicy naukowcy całego ośrodka poznańskiego i zainteresowani praktycy życia gospodarczego.

POZNAŃ SCHOOL OF ECONOMICS AND ITS PART IN THE DEVELOPMENT OF POLISH SCIENCE AND ECONOMIC PRACTICE

Summary

On the occasion of the fortieth anniversary of the Poznań School of Economics (1926—1966) the author takes a synthetic view of all scientific researches made there mainly between 1957 and 1966. The survey is to characterize the part played by the Poznań College in scientific and economic life. The author begins his short view with the outline of the organizational structure of the College in its present state and then goes over to contemplating the forms and possibilities of the influence which a high school of economics can exert upon the framing of economic thought and the practice of economic life. After having stated that the position of a school of university status as well as its character and intensity of its influence are, to a large extent, conditioned by the level, scope and results of scientific research made, the author presents a synthetic survey of the basic problems worked out in the College during the last ten years i.e. in a period when scientific thought had no longer encountered any obstacles and restrictions connected with the past stage of scientific schematism and conformity.

The author groups the problems according to their belonging to different fields and disciplines and in particular to political economy of capitalism and socialism, planning and economic policy, branch economics (industry, home trade, international trade, agriculture, transport), sociology, statistics, finance and insurance, economic geography, economic history, law, accounting, cooperation, product determination and chemistry.

The author points out that the College concentrates its interest on the most up to date problems, both theoretical and connected with the practice of economic life during the period of reconstruction of the system of management and control of national economy. The author also emphasizes the frequent participation of scientific workers of the College in the economic life of the country, as well as their active part taken in the exchange of scientific thought between scientists from Poland and abroad, by attending different scientific meetings and conferences and by their personal, individual scientific contacts.